

ES

EL VELL TRUC DE LA TECNOUTOPIA

Qualsevol tecnologia suficientment avançada és indistingible de la màgia.

Arthur C. Clarke

Les relacions entre tecnologia, estructura econòmica i sistema sociocultural mai han sigut pacífiques. La pretesa neutralitat de la ciència i l'esperança de progrés lineal, universal i inequívoc a partir de les innovacions tècniques ha sigut qüestionada des de múltiples perspectives. No obstant això, contra tota evidència històrica, encara perviu una espècie de mitologia segons la qual l'expansió tecnològica, en desenvolupament constant i sense mediar cap política, pot resoldre tota mena de problemes com per art de màgia. Aquesta espècie de tecnoutopia encoratja discursos i accions conservadores que s'abstrauen d'analitzar els usos reals i impactes socials de les tecnologies i d'actuar en conseqüència. Per a què organitzar-se, lluitar o gestionar el futur si la intel·ligència artificial promet respostes cada vegada més eficients? I, sobretot, por què qüestionar la fal·làcia d'eixa promesa si tot l'entramat de l'actual sistema econòmic se sosté sobre el mite del progrés digital?

La influència de les tecnologies i el sistema mercantil de producció cultural basat en la mediació tècnica han modificat el concepte tradicional d'espai i temps. Enfront de la interacció comunicativa directa en la qual els individus comparteixen aquestes coordenades, la tecnologia apareix com el nucli vertebrador d'una nova idea de la persona desvinculada de la realitat física del seu entorn. Des de les postures més optimistes, el desenvolupament de les xarxes socials propicia la creació d'un món en el qual els camps d'interacció es diversifiquen i poden arribar a una escala global a un ritme accelerat. No obstant això, si ens cenyim a les dades, l'única cosa certa d'aquesta afirmació és la velocitat amb la qual en els últims vint anys s'ha estès l'ús d'internet, almenys en una part de la població. Les noves xarxes comunicatives tenen un alt grau de flexibilitat, d'horitzontalitat, de capacitat d'interconnexió i de proximitat entre els seus membres, però no oblidem que segons la Unió Internacional de Telecomunicacions (UIT), l'agència tecnològica de Nacions Unides, al voltant d'un terç de la població mundial roman desconnectat i sense accés a internet. El 80 % dels usuaris de la xarxa es troba entre el 20 % de les poblacions més riques del món, aspecte que ens situa molt lluny de l'objectiu d'una connectivitat «universal i significativa» en l'horitzó 2030 que persegueix aquesta instància internacional.

La transformació de les condicions comunicatives i la consolidació de les formes d'actuació a distància no ha garantit la igualtat d'opcions en cap àmbit. L'esperança que la tècnica contribuïska a una veritable democratització del saber i a una major participació es veu contínuament qüestionada davant les amenaces de la tecnocràcia, l'especialització exclouent i el discriminatori accés als nous instruments tecnològics. Tot això, al costat de les regles que marquen la mercantilització de la comunicació, qüestiona l'eficàcia i possibilitat d'una revolució cultural de base democràtica que partisca exclusivament del desenvolupament de les tecnologies i de l'accés a les noves formes d'interacció social.

Juntament amb les diferències econòmiques, el desigual repartiment del coneixement actua com a substrat de la desigualtat tecnològica al servei dels valedors d'una tecnoestructura elitista. Transformar aquestes condicions asimètriques en la creació i ús de les noves tecnologies ha de pressuposar, entre altres aspectes, una educació ciutadana per a la democratització legítima i generalitzada de la cultura, i això no és possible sense una implicació de la ciutadania en una tasca crítica i transformadora.

En aquest número de kult-ur es revelen alguns dels paranys amb què el discurs tecnocèntric s'emascara com a neutral i inqüestionable i es mostren vies de reflexió i actuació per a enfrontar tals simplificacions. Perquè la tecnologia no és un mer instrument, sinó també un mode de comprensió de la realitat que respon a una determinada relació entre els sistemes socials i els mons de la vida. Enfront del capitalisme de plataformes i la dictadura de la digitalització, proposem repensar les formes d'acció col·lectiva. Segurament, la primera urgència davant les actuals condicions tecnològiques siga passar de la comunicació a través de la xarxa a la comunicació en xarxa. Tot això sense perdre de vista que els nous modes de participació suposen redefinir els tradicionals espais polítics on en altres temps es materialitzava el contracte social.

Qualsevol ciutadà o ciutadana lliure i conscient ha de poder afrontar els reptes que planteja la tecnologia, siga en l'àmbit individual o pel que fa a les dinàmiques socials i a la relació amb el territori. Això suposa anar molt més lluny d'una mera alfabetització per a l'ús de la tecnologia. Implica adquirir una triple capacitació, tant per a la comu-

nicació humana, com per a l'autocomprensió com a espècie i la participació política. Les possibilitats d'acció cívica són immenses i no només pel que fa a la creació d'eines intel·lectuals per a comprendre les estructures que donen cobertura a la nostra xarxa d'interaccions. També està en joc la localització de mecanismes opressors que llastren qualsevol procés de democratització real. La mateixa tecnologia pot ser una aliada en aquesta tasca, però sempre que s'aborde de manera conscient i crítica, sense falses il·lusions ni trucs de màgia